

Đorđe Mihovilović

Poučavanje o holokaustu na temelju video svjedočenja
Nastavna jedinica: Deportacija stanovništva NDH u ustaške logore

Zagreb, 2007.

Korišteni video materijali u vlasništvu su Zaklade Shoah

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
lektura

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
multimedijska obrada

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Uprava za međunarodnu suradnju
izdavač

dr. sc. Radovan Fuchs
pomoćnik ministra za međunarodnu suradnju
za izdavača

300 primjeraka
naklada

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 651056

ISBN 978-953-6569-51-9 (cjelina)
ISBN 978-953-6569-49-6

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNE JEDINICE

AUTOR: ĐORĐE MIHOVILOVIĆ, PROF., JAVNA USTANOVA SPOMEN - PODRUČJE JASENOVAC.

PREDMET: POVIJEST

RAZRED: ZAVRŠNI RAZREDI SREDNJE ŠKOLE

NASTAVNA TEMA: DRUGI SVJETSKI RAT

NASTAVNA JEDINICA:

DEPORTACIJA STANOVNIŠTVA NDH U USTAŠKE LOGORE

Ciljevi: Razvijati i poboljšati kvalitetu znanja o holokaustu, genocidu i stradanju antifašista.

Zadatci:

Obrazovni: Definirati pojam deportacija i njegovu ulogu u općoj povijesti genocida nad Židovima i drugim narodima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, usvojiti nova znanja na način da kroz priču o sudbini jedne osobe ispričamo ono što se događalo cijelim zajednicama u Drugom svjetskom ratu.

Funkcionalni: Vježbati oblike rada na tekstu, rada s različitim vrstama izvora (dokumentima, fotografijama, video-zapisom). Razvijati sposobnost analiziranja izvora u okvirima grupnog rada.

Odgojni: Razvijati kritički stav prema svakom obliku nepoštivanja različitosti i kršenja ljudskih prava u suvremenom hrvatskom društvu.

Metodički postupci:

Oblici rada:

- frontalni
- individualni
- rad u grupama

Nastavne metode:

- metoda razgovora
- metoda usmenog izlaganja
- rad na tekstu, video svjedočenju, dokumentima, slikovnom materijalu

Nastavna sredstva i pomagala:

- vizualni povijesni izvor (video svjedočenje)
- slikovni izvori (povijesne fotografije)
- povijesni dokument
- pomagala (ploča, kreda, televizor, projektor)

Ključne riječi i pomagala:

- zatočenik (logoraš)
- deportacija
- logor
- ustaše

Korelacija:

- etika
- sociologija
- zemljopis

Organizacija nastavnoga sata – artikulacija nastavne jedinice1. UVODNI DIO (10 minuta):

MOTIVACIJA: Profesor pokazuje učenicima fotografiju teretnog - »marvenog« vagona koji je izložen u Spomen-području Jasenovac (Prilog broj 4).

Pitanja: O kakvoj vrsti vagona je riječ? Čemu on danas služi?

Profesor odgovore zapisuje na ploču (teretni vagon, vagon za prijevoz stoke, žitarica, različitih vrsta sirovina i gotovih proizvoda, koristi se za prijevoz i transport robe i stoke).

Profesor potom pokazuje novu fotografiju s prikazom deportacije mađarskih Židova u logor Auschwitz (Prilog broj 5)

Pitanja: Koga vidite na ovoj fotografiji? Što mislite kamo idu ovi ljudi? Na koji biste način mogli povezati ovu fotografiju s prethodnom?

Profesor odgovore zapisuje na ploču (ljudi, s osobnim stvarima, ispred i u stočnim vagonima kakve smo vidjeli na zadnjoj fotografiji, ljudi najvjerojatnije idu u nepoznato, po izrazima lica i stvarima koje nose sa sobom očito je da nekamo masovno i bez svoje volje idu, vagoni o kojima smo govorili na prethodnoj fotografiji sada dobivaju novu funkciju – više ne služe za transport stoke i robe, već ljudi).

NAJAVA TEME: Nakon rasprave slijedi definiranje pojma deportacija, uz objašnjenje okolnosti unutar kojih se izvode deportacije, u kojem vremenskom razdoblju, na koje načine, odakle i gdje, koga se deportira, tko izvodi deportacije i zašto.

(Deportacija je prisilno odvođenje, protjerivanje, izgon i zatočenje političkih, ideoloških, vjerskih i nacionalnih protivnika režima, odnosno političkog sustava u određeno mjesto (logor). Glavnu osnovu za provođenje deportacija predstavljala je Zakonska odredba o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilan boravak u sabirne i radne logore od 25. studenoga 1941., prema kojoj je definirano na koji se način imalo provoditi otpremanje

pojedinih političkih protivnika u logore, na osnovi pisanih odluka nadležnih redarstvenih ravnateljstava, odnosno sudskih vlasti. Međutim, znatno veći broj zatočenika deportiran je u ustaške logore u masovnim transportima (Srbi, Židovi i Romi), bez ikakvih odluka o upućivanju u logore. Deportacije su provođene željezničkim transportima iz udaljenijih krajeva te kamionima, riječnim brodovima i pješice iz područja bližih logorima. Prve deportacije počinju se provoditi odmah po osnivanju logora, u travnju 1941., i traju sve do njihova ukidanja u travnju 1945. U njihovu provođenju sudjelovali su pripadnici ustaške vojnice, domobranske postrojbe, oružnici te njemačke i talijanske okupacijske snage)

1. OBRADA NOVOGA GRADIVA (30 minuta):

Podjela učenika u grupe – grupni rad.

Analiza povijesnih dokumenata. Učenici na temelju dokumenata koje su dobili na uvid te radnih listova moraju pronaći odgovore na pitanja.

Prilog broj 2: Avram Pinto, David Pinto. Dokumenti o stradanju Jevreja u logorima NDH. Jevrejska opština Sarajevo. Sarajevo, 1972.

Radni list 1: - Opiši na temelju dokumenta o kakvom transportu se radi (odakle je upućen, kamo je stigao, koliko je ljudi u njemu, što se događalo s djecom nakon dolaska u Slavonski Brod, tko im je pružio pomoć)?

Prilog broj 6: Zakonska odredba o državljanstvu.

Radni list 2: - Opiši protiv koga je ovaj Zakon usmjeren i na osnovi kojih članaka?

Rasprava na temelju dobivenih odgovora.

Prilog broj 1: Transkript video svjedočenja

Svjedočenje Bjanke Auslender, preživjele zatočenice ustaškog logora Đakovo (trajanje 14,07 minuta). Materijal Zaklade SHOAH, čiji je osnivač jedan od najpoznatijih svjetskih redatelja Steven Spielberg.

Profesor učenicima dijeli Radne listove broj 3 s pitanjima koja prate svjedočenje Bjanke Auslender te im objašnjava da pažljivo slušaju ono što osoba govori kako bi mogli pronaći i upisati odgovore na tražena pitanja na Radnom listu broj 3.

Rasprava na osnovi pitanja:

1. Kako se osoba zove?
2. Koje je godine rođena i u kojem gradu?
3. Što joj je iz djetinjstva ostalo u sjećanju?
4. Što se dogodilo u prosincu 1941.?
5. Tko ih je odveo i kamo?
6. Što mislite zašto baš onamo?
7. Jesu li znali kamo ih vode?
8. Što su ponijeli sa sobom?
9. Koliko je njihovo putovanje trajalo?
10. Opiši interijer vagona?
11. Koje je bilo njihovo konačno odredište?

Nakon danih odgovora učenici čitaju odgovore i analiziraju, odnosno prezentiraju ono što su zapisali – rasprava.

2. ZAVRŠNI DIO SATA (5 minuta):

Učenici su ponovno podijeljeni u grupe. Svaka grupa ima zadatak na osnovi teksta iz knjige Zorana Vasiljevića, Sabirni logor Đakovo, Slavonski Brod, 1988, (str. 215-217), iz poglavlja u kojem je Bjanka Auslender dala pisano svjedočenje o logoru Đakovo (Prilog broj 3), pročitati dio teksta i odgovoriti na pitanja koja su dobili u radnom listiću.

Radni list br. 4.:

- Koliko dugo je Bjanka boravila u logoru Đakovo?
- Opiši uvjete u logoru Đakovo?
- Što se dogodilo s njenom majkom i sestrom?
- Kako je uspjela preživjeti?

Završna rasprava na temelju dobivenih odgovora. Voditi razgovor o novim spoznajama i saznanjima vezanim za deportacije i holokaust uopće.

DOMAĆA ZADAĆA: Na temelju stečenog znanja o deportacijama ljudi u logore napisati esej na temu »Moj put u logor« u kojem se svaki od učenika u prvom licu jednine treba staviti u situaciju da je on osoba koju netko bez njegove volje odvodi u ustaški logor.

PRILOG br. 1: TRANSKRIPT SVJEDOČENJA BJANKE AUSLENDER

Minuta 1,37 – 3,12

«Zovem se Bjanka Auslender, rođena Levi, rođena sam 10. decembra 1929. u Sarajevu.

Moja porodica, predstaviti ću vam moju porodicu koju nažalost više koja više nikad ne postoji, ali mora da se sjetimo i da znamo za nju. Moj otac je bio jedinac, njegov otac se zvao Avram Levi, njegova majka Sara, moj djed se zvao Cadik Levi, njegova žena zvala se Blanka Levi, čije ime ja nosim. Svi oni potječu iz Sarajeva. Otac i majka živjeli su sa mojim nonom i nonu, očevim roditeljima i upravo to zajedništvo od mog rođenja pa do njihove smrti nosim u sebi kao jedno najvrijednije sjećanje i najdragocijenije doba mog djetinjstva. Imala sam i sestricu. Zvala se Sarina Levi. Ona je rođena 1935. godine isto u Sarajevu, ...»

Minuta 37,02 – 38,24

«...I to skrivanje i taj strah trajao je ta agonija trajala je do novembra 41. Sve smo imali uvijek spakovano i vjerujte mi ja sam već priželjkivala da nas negdje odvedu da ne bježimo da se ne skrivamo da se ne sklanjamo, u kući se samo osjećala tuga, muk, majka mi je preko noći ostarila za valjda 10 – 20 godina. Morate znati da je to bio jedan nadasve idealan brak, o kojoj je pričala cijela porodica, velika ljubav između oca i majke i ona pored svega toga što su joj i prijatelji, bilo je i prijatelja koji su je nagovarali Florice odi s djecom, skloni se s djecom. Uvijek je rekla ne možemo, ne mogu ja to, ostaviti moju staru majku, moju svekrvu. Tako da je došlo i taj dan, novembar 41, kada je, to je bilo poslije podne, upravo smo se spremali da opet negdje noćimo, ...»

Minuta 38,46 – 40,11

«... ali taj dan je došlo, došli su tri čovjeka, jedan SS-ovac i dva ustaše s velikim «U», mislim da ta lica nikad zaboravit neću. Rekli su nek se brzo spremimo, da idemo, da nas odvede negdje na rad. U kući su bile dvije mamine sestre, mi smo stanovali u kući našeg djeda na četiri kata je bio, bila kuća, dvije majčine sestre s djecom, međutim muževi su već bili odvedeni u Jasenovac. I tako smo te naše stvari već spakovane, torbe, kofere, ne znam već šta se to moglo nositi nešto hrane, ponijeli sa sobom, mi dvije djevojčice, sestra i ja 11 godina ona 6, 5,5, majka i starica nona. Strpali su nas u kamione, ni ja ni sestra se nismo mogle popeti, nona nikako, nekako su nas vukli gore, strpali su nas u kamione, zatvorili, ...»

Minuta 40,26 – 46,46

«... Kamioni su bili dupkom puni, da se nije moglo ni stajati, stisnuti smo bili kao kakva stisnuta knjiga. To su bili sve Židovi naših, iz našeg kraja, kvarta. To je bila okolina Bašćaršije, Aleksandrova, Predimaret, onaj kraj. I odveli su nas u jednu veliku kasarnu, vojnu kasarnu i tamo nas utrpali, to su bile ogromne hale bez igdje ičega, goli pod, ..., te kasarne su u predjelu željezničke stanice tako da su zapravo bili odma vrlo blizu i vagoni, tračnice se moglo utrpavati u vagone, takva je bila lokacija. I u tim kasarnama smo bili dva, tri dana, nismo dobivali hranu, ono što smo imali sa sobom to smo uspjeli pojesti ili smo od nekoga nešto dobivali i nakon dva, tri dana, jedne hladne, hladne, hladne novembarske noći u pozno doba sigurno, su nas digli iz tih kasarni. Mi smo bili zapravo presretni da su nas digli i ubacivali u marvene vagone. Opet plač, kuknjava, zapomaganje, magla je bila kako samo sarajevske magle mogu da budu guste, jednog trenutka smo se izgubile sestra i ja od mame, onda smo se izgubile od none, onda smo se opet našle i nekako smo se ubacile u te vagone u koje nije bilo ništa, osim 60 – 70 ljudi, male djece, bolesnih, starih žena, nona mi je imala 70 i po godina, i mladih žena i ta kompozicija je krenula u nepoznato. Nismo znali ni kuda ni kako. Nikakih higijenskih uslova nije bilo, čak nije bilo ni noćnih posuda. Onda su se nekako

valjda snašli pa su jedan ugao napravili za te noćne, za te potrebe. I putovali smo danim, znam da smo putovali jako dugo, pošto je mrak sve je bilo zamračeno, vagoni su bili zablombirani, strašno je bilo slušati, to mi zuji u ušima i mislim da dok dišem će tako ostati, plač, kuknjavu, zapomaganje ali i pjesmu mlađih ljudi. Ne znam hoću li se ovog časa sjetiti ali to je bila jedna melodija. Žao mi je da je nisam sada na neki način dovela u sjećanje, riječi su govorele: napuštamo naš grad sada, vagon nam je naš novi dom, odlazimo u svijet sada, nadajmo se da će to biti novi dom, tako nako baramba, nešto tako to, znam melodiju čak zuji u ušima. Međutim, mi nismo odma bili odvedeni u logor, taj vlak bez voznog reda sa vagonima žena djece i starica nekoliko dana je vozikao nas prema Lobor-gradu u Hrvatskoj. Prva, nakon par dana stanica gdje smo stajali to je bio Zagreb i tada su se prvi put otvorila vrata vagona,..., sigurno nakon tri – četiri dana boravka u tim vagonima bez zraka. Morali smo vršiti nuždu naravno i sve potrebe koje su bile fiziološke to je bilo sve se odvijalo u vagonima. Uglavnom u Zagrebu smo stali. Tu nas su nas dočekale žene Židovske općine sa čajem, vodom, nešto je bilo kruha, nekakve hrane, nešto toplo je bilo, ja se sad točno ne sjećam šta šta smo imali, samo znam da smo tad prvi put dobili nešto za jelo.

Minuta 47,05-47,55

«...Pola sata sve je to skupa trajalo. Ruke su se virile vani da, da, da prime, da hvataju tu hranu. Žeđ je bila stravična. Vode nije bilo. Tekućine nije bilo. Smrad je bio nesnosan. Zagušljivo. I ponovo su se vrata zatvorila i opet smo negdje išli, išli, išli, pa stajali, pa išli, dok konačno nismo opet vratili se u Sarajevo. Jer Lobor – grad više nije mogao primiti nikoga. Tamo su bili,..., bio je pun. Vratili smo se u Sarajevo i onda su nas smjestili u nekakvu školu u Marin – dvoru,...»

Minuta 48,14 – 50,25

«... I to nam se činilo kao neki raj, jer ta škola je bila čista, drv, podovi su bili drveni, bilo je nekakve slame na, u tim sobama, i tada su nas došli posjetiti, čak smo mogli i dobiti posjete, majčine prijateljice koje nisu bili Židovke, da nam donesu nešto hrane. Smo bili prljavi, smrdljivi, bolesni, više nismo bili ljudi. Tada je majčina prijateljica, zvala se Milena, preklinjala mamu, da pusti moju sestricu i mene k njoj, iako je i ona bila Srpkinja i zapravo u ono vrijeme, naravno, isto u opasnosti. Tako da je sestra išla prvo da se okupa, da se opere i nahrani, i vratila je. I onda sam otišla ja, pa me isto okupala i nahranila. Nekako je uspjela da je izvede ko svoju djecu. Međutim, majka, nije valjda očekivala da će biti tako tragičan naš daljnji put, i rekla je da će zadržati svoju djecu uz sebe. I mi smo se natrag vratili u tu školu na Marin-dvoru i kratko vrijeme iza toga, opet smo bili noću, to je već bio decembar, noću, jedne hladne, zimske, maglovite, beskrajno hladne noći, opet, sad pola pinkleca nismo imali sa sobom, opet smo strpani u te marvene vagone,...»

Minuta 50,48 – 51,12

«... I u tim marvenim vagonima smo opet putovali, putovali, putovali, i neko je rekao da idemo prema Slavonskom Brodu, onda smo čuli tamo kroz ono prozorče da idemo prema Đakovu i to je zaista tako bilo.»

PRILOG br. 2: DOKUMENT O STRADANJU ŽIDOVA U SARAJEVU

Židovska Bogoštovna Općina Brod – Židovskoj Bogoštovnoj Općini Sarajevo

Sarajevo 4.12.1941. broj 143/41

« Dne 3.12.1941. g. u 23 sata stigao je na željezničku stanicu u Slavonski Brod posebni vlak sa 1.400 do 1.500 žena i djece iz Sarajeva.

Budući da je bilo vrlo mnogo djece, pa i sasvim male, a ženske osobe bile velikim djelom vrlo slabe, pomogli smo im kod prenosa prtljage a zatim pružili hrane i toplog čaja u dovoljnoj količini.

Naročito nastojimo što više djece smjestiti kod židovskih obitelji u Slavonskom Brodu, te se nadamo da ćemo moći smjestiti 20 – 25 djece. Jedino primjećujemo da smo imali prilike čuti, da se majke ove djece neće da odijele od njih, te bi radije htjele da ostanu sa svojom djecom zajedno u logoru. »

Avram Pinto, David Pinto, Dokumenti o stradanju Jevreja u logorima NDH, Jevrejska opština Sarajevo, Sarajevo, 1972.

PRILOG br. 3: SVJEDOČENJE BJANKE AUSLENDER

«...Ja sam u Đakovu provela par mjeseci, odprilike do sječnja 1942. godine. Tamo nam je glavna preokupacija bila borba za održanjem golog života, a da bi se to koliko – koliko uspjelo stariji su se međusobno organizirali. Tako su žene liječnice obilazile bolesnike, sakupljali bi se lijekovi, postojao je neki «šnajderaj» pa «zabavište» i slično. ... U logoru nas je grozno mučila glad. Bili smo stalno gladni i vjerujte taj osjećaj se toliko duboko urezao da ga i nakon toliko dugo vremena gotovo fizički osjećam i doživljavam.

Nakon par mjeseci (2-3 mjeseca) proćuo se glas da će djeci do 12 godina starosti biti omogućeno da napuste logor i da će biti smještena kod jevrejskih porodica iz Osijeka i Slavonije. To se i ostvarilo za jednu ili dvije grupe djece među kojima smo bile moja mlađa sestra i ja. Živo se sjećam tih tužnih trenutaka rastanka i nikada dok živim tu bol neću zaboraviti.

Završetak ove moje žalosne prošlosti bio je taj da je moja sestra sa porodicom iz Osijeka odvedena na Tenjsku cestu a zatim u Auschwitz. Ja sam ostala na životu samo zato jer se nisam nalazila u stanu porodice koja me primila kada su odvedeni (zvala se Ela Gutter, Rajznerova 2). Tih dana nalazila sam se u Belišću kod Elinih rođaka koji su bili «zaštićeni» (mješani brak). Ostala sam još neko vrijeme kod te porodice a u proljeće 1942. godine moja tetka koja je pobjegla iz Sarajeva u Mostar poslala je po mene...

Nisam se nikada vratila u Sarajevo jer od moje najbliže porodice nitko nije ostao živ...»

Zoran Vasiljević, Sabirni logor Đakovo, Slavonski Brod, 1988, 215.-217

PRILOG br. 4: FOTOGRAFIJA TERETNOG VAGONA

Spomen - područje Jasenovac 745:JSV bb/07 F

PRILOG br. 5: FOTOGRAFIJA DEPORTACIJE

Spomen - područje Jasenovac; 745:JSV SPJ-DMZ 142/07

PRILOG br. 6: ZAKONSKA ODREDBA O DRŽAVLJANSTVU

Broj 75

Na prijedlog ministra unutarnjih poslova propisujem i proglašujem

**ZAKONSKU ODREDBU
o državljanstvu**

Točka 1.

Državni pripadnik je osoba, koja stoji pod zaštitom Nezavisne Države Hrvatske. Državno pripadništvo stiče se po propisima zakonske odredbe o državnom pripadništvu.

Točka 2.

Državljanin je državni pripadnik arijskog porijetla, koji je svojim držanjem dokazao, da nije radio protiv oslobodilačkih težnja hrvatskog naroda i koji je voljan spremno i vjerno služiti hrvatskom narodu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Točka 3.

Državljanin je nosilac političkih prava prema odredbama zakona.

Točka 4.

Ministarstvo unutarnjih poslova izdati će naredbe potrebne za provedbu i nadopunu ove zakonske odredbe.

Točka 5.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.*

U Zagrebu 30. travnja 1941.

Poglavnik:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj XXXIX/64-Z. p. — 1941.

Predsjednik zakonodavnog
povjereništva pri Poglavniku:

Dr. Milovan Žanić, v. r.

PRILOG br.7: KORIŠTENI IZVORI I LITERATURA

1. Pinto.Avram, Pinto.David,Dokumenti o stradanju Jevreja u logorima NDH, Jevrejska opština Sarajevo,Sarajevo, 1972.
2. Smreka.Jelka,Mihovilović.Đorđe, Baza podataka stalnog muzejskog postava Memorijalnog muzeja Spomen – područja Jasenovac, Jasenovac, 2006.
3. Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, godine 1941, svezak I.-XII, broj 1.-1258, godište I, Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja NDH, Zagreb 1941.
- 4.Vasiljević.Zoran,Sabirni logor Đakovo,Slavonski Brod,1988,str. 215-217.
- 5.Video svjedočenje Bjanke Auslender u vlasništvu Zaklade Shoah